

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Lieksan kaupunki kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnoksesta ”Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla”. Luonnos periaatepäätökseksi suomalaisesta demokratiapolitiikasta on monipuolinen ja käsittelee katta-vasti sekä kansallisten että kansainvälisten tutkimusten pohjalta käsiteltävää ilmiötä. Asiakirja sisältää myös selkeästi ryhmiteltyjä kehittämis ehdotuksia kansalaisten osallisuuden ja demokratiakehityksen parantamiseksi.

Luonnoksessa on tunnistettu hyvin muutoksenhakumenettelyyn liittyviä ongelmia kuten esimerkiksi oikeuksien pitkät käsittelyajat, jotka heikentävät Suomessa luottamusta päätöksentekoon. Huoli muutoksenhakumenettelyyn liittyvistä moninaisista ongelmista on perusteltu. Lieksan kaupunki toteaa omalta osaltaan olevansa huolissaan muutoksenhakuun liittyvien muutoksenhakuprosessien vaikutuksista.

Laajalla muutoksenhakuoikeudella on pyritty turvaamaan yksilöiden oikeuksien toteutuminen ja oikeusvaltioperiaatteen turvaaminen. Laajalla muutoksenhakuoikeudella on toisaalta merkittäviä kielteisiä vaikutuksia. Oikeuskäyntiprosessien pitkien käsittelyaikojen ja monivaikeisuuden takia valitusten käsittelyajat voivat olla jopa useita vuosia. Usein muutoksenhakijoina voi olla tahoja tai henkilöitä, joilla ei ole tosiasiallisesti asianosaisasemaa tai tosiasiallista suoraan sidosta esimerkiksi kaupunginvaltuuston tai muun kaupungin toimielimen tekemään päätökseen. Muutoksenhakuun liittyvien usein perusteettomien valitusten kielteiset taloudelliset vaikutukset voivat aiheuttaa useiden miljoonien eurojen vahingot, jotka jäävät kaupungin ja kaupunkilaisten veronmaksajien kustannettaviksi. Monesti esimerkiksi elinkeinoelämään liittyvät yritysten investoinnit jäävät toteutumatta päätöksentekoon ja muutoksenhakuihin liittyvien viiveiden takia. Lisäksi valitukset voivat pysäyttää vuosiksi suunnitellut kaupungin tai jonkin muun organisaation toiminnot oikeusprosesseihin usein liittyvien toimenpitekieltojen takia. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat kannanhoidollisiin metsästyksiin liittyvät muutoksenhakuprosessit.

Yksilöiden ja muiden tahojen oikeuksien turvaamisen käänteisenä vaikutuksena on muutoksenhakujen rapauttava vaikutus paikallisen demokraattisen päätöksenteon uskottavuuteen. Kuntalaisten on haasteellista ymmärtää, miksi esimerkiksi valtuuston tekemiä yksi-mielisiä päätöksiä ei toimeenpanna kohtuullisen nopeasti. Tämä osaltaan alentaa uskoa paikallisen demokratian toteutumiseen ja vie pohjaa äänestysaktiivisuudelta.

Edellä mainittujen syiden takia muutoksenhakuun liittyviä prosesseja tulisi tarkastella kriittisesti myös niiden paikallisten taloudellisten, toi-minnallisten ja paikallisdemokratiaan liittyvien vaikutusten takia. Jo vuonna 2008 Matti Vanhasen hallitus huomioi oikeusprosessien kes-toon liittyvät ongelmat ja pyrki vaikuttamaan niihin lyhentävästi. Merkittävää edistymistä ei kuitenkaan ole saavutettu. Lieksan kau-punki esittää, että osana oikeusprosesseihin liittyvää kehittämistä tutkittaisiin mahdollisuus nykyistä nopeampiin oikeusmenettelyihin taloudellisesti ja toiminnallisesti merkittävässä päätöksissä kuten esi-merkiksi merkittävässä elinkeinotoimintaa edistävissä kuntien inves-toinneissa ja kannanhoidollisissa metsästyksissä. Toisaalta muutok-senhakuoikeutta ja siihen liittyvää vastuuta olisi syytä tarkastella kriit-tisesti siten, että niin sanottuja häiriövalituksia tehtyjen päätösten toi-meenpanon pysäyttämiseksi ei olisi mahdollista tehdä kevyin perus-tein.

Luonnoksessa Valtioneuvoston periaatepäätökseksi suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla on käsitelty monipuolisesti ja kat-tavasti vaaleihin liittyviä asiasisältöjä. Luonnoksessa oli tarkasteltu hyvin nettiäänestämiseen liittyviä sisältöjä. Lieksan kaupunki toteaa, että huolimatta nettiäänestämiseen liittyvistä haasteista, verkkoää- nestämistä tulisi kuitenkin pyrkiä edistämään. Äänestämisen help-pous ja vaivattomuus on keskeinen asia äänestysaktiivisuuden nos-tamisessa. Suomalaiset (erityisesti nuoret ja työikäiset) ovat yhä enemmän tottuneet hoitamaan tunnistautumalla asiansa verkkopal-veluissa, minkä takia erillinen asiointi äänestyspaikalla ei tapahdu enää yhtä matalalla kynnyksellä kuin aiemmin. Lisäksi Lieksan kau-punki korostaa, että vaalijärjestelmän kehittämisen tulee tapahtua si-ten, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet päästä esimerkiksi kansanedustajaksi riippumatta asuinpaikasta tai varallisuudesta. Kynnystä yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen voi-daan alentaa myös torjumalla maalittamista ja yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvää häiriökäyttäytymistä nykyistä tehokkaammin.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Vaalijärjestelmän uudistaminen***
- ***Vaalien turvallisuuden vahvistaminen***
- ***Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto***

- **Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen**

Luonnoksessa Valtioneuvoston periaatepäätökseksi suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla on käsitelty monipuolisesti ja kat-tavasti vaaleihin liittyviä asiasisältöjä. Luonnoksessa oli tarkasteltu hyvin nettiäänestämiseen liittyviä sisältöjä. Lieksan kaupunki toteaa, että huolimatta nettiäänestämiseen liittyvistä haasteista, verkkoää- nestämistä tulisi kuitenkin pyrkiä edistämään. Äänestämisen help-pous ja vaivattomuus on keskeinen asia äänestysaktiivisuuden nos-tamisessa. Suomalaiset (erityisesti nuoret ja työikäiset) ovat yhä enemmän tottuneet hoitamaan tunnistautumalla asiansa verkkopal-veluissa, minkä takia erillinen asiointi äänestyspaikalla ei tapahdu enää yhtä matalalla kynnyksellä kuin aiemmin. Lisäksi Lieksan kau-punki korostaa, että vaalijärjestelmän kehittämisen tulee tapahtua si-ten, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet päästä esimerkiksi kansanedustajaksi riippumatta asuinpaikasta tai varallisuudesta. Kynnystä yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen voi-daan alentaa myös torjumalla maalittamista ja yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvää häiriökäyttäytymistä nykyistä tehokkaammin.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*
- *Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.*
- *Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.*

-

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*

- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*
- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*
- *Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.*

-

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*
- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntäprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

-

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*

- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

-

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.*

-

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*
- *Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.*
- *Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).*

-

Määttänen Jarkko
Lieksan kaupunki